

SZALONOK – A KIFINOMULT TÁRSASÁGI ÉRINTKEZÉS FÓRUMAI

Frank Tibor: *Szalonvilág. A polgári érintkezés modernizálódása a 19. században*

■ Magaskultúra, elegancia, kifinomult társalgás, haladó gondolkodás és társadalmi emancipáció – nagyjából ezek jellemezték a 18–19. századi szalonok világát. Erről az izgalmas, pezsgő, olykor pedig fecsegő és intrikus miliőről Frank Tibor történész írt nemrégiben fölöttébb olvasmányos és érdekfeszítő, mindazonáltal könnyed kötetet.

Frank Tibor akadémikus, történész, az ELTE Amerikanisztika Tanszékének professor emeritusa a koronavírus-járvány miatt elrendelt karanténidőszakot a lehető legkreatívabb módon használta ki: írt egy könyvet. Egy könyvet, amely egy letűnt korszak elfeledett társasági színterét, a szalonok világát tárja az olvasó elé. Mielőtt azonban belevágnánk a könyv tartalmi ismertetésébe, tisztázzuk, mit is értünk szalon alatt. Ezt talán akkor tudnánk a legpontosabban körülírni, ha Frank Tibor könyvéből idézünk: „A *szalon* szó az olasz *salone*, eredetileg pedig a *sala* szóból származott, amely fogadótermet jelentett, ahol a meghívottak eszmét cseréltek. [...] A szalon – s a beszélgetés – irányítója, mai szóval moderátora a *salonnière*, a szalont vezető hölgy volt. [...] A szalonokban művészek, írók, államférfiak, arisztokraták és társasági emberek találkoztak oldottabb körülmények között. A szalonok sok esetben egyúttal a gyakorta asszimiláns zsidó házigazdák társadalmi integrálódásának eszközei és színterei.” Tehát a szalon, mely nem összekeverendő a kaszinókkal és a klubokkal – ezek ugyanis sokkal szervezettebb társadalmi intézmények voltak, melyek működését szabályrendeletek határozták meg – a

nemességhez és az értelmiséghez tartozó elit társasági fórumának tekinthető. Ugyanakkor tévedés lenne azt feltételezni, hogy minden egyes szalon kizárólag a nemes eszmecsere és magas szintű társalgást részesítette előnyben, néha ugyanis a rosszindulatú pletykák és intrikák keltetői voltak.

Most térjünk vissza a könyvre, és nézzük meg, mit is tartalmaznak a fejezetek. Frank Tibor történelmi bevezetővel indítja kötetét, amelyben Magyarország és Európa viszonyát taglalja, pontosabban a magyarok európaiságáról, továbbá a kontinenshez fűződő szoros szálakról mesél. Ezek mellett sorra veszi a korszak európai nagyhatalmainak politikai, társadalmi, gazdasági jellemzőit. Ezt követően az európai és a hazai nyelv fejlődését, valamint a német kultúra Magyarországra gyakorolt hatásait mutatja be. Végül pedig a kiegyezés után elkezdett erőltetett magyarosítás végzetes következményeit vázolja. A *Bevezető gyanánt* című fejezet tökéletesen megfelel eredeti rendeltetésének. Tömör áttekintő, ám mégis kellően informatív ahhoz, hogy az olvasó kellőképpen átlássa az adott korszak társadalmi, politikai sajátosságait, és ezáltal jobban megérthesse a korabeli szalonok világát.

A következő fejezetekben Frank áttekinti a nagy európai fővárosok szalonvilágát, kezdve a leghíresebbel, a párizsival, aminek megismerésében Justh Zsigmond *Parisi naplója* (1888) is sokat segít. A szerző ezután kisebb önéletrajzok révén Párizs legendás *salonnière*jének jellemzőibe nyújt betekintést, majd folytatja az európai nagyvárosok szalonjainak felsorolását. A lon-

doni szalonokról például azt írja, hogy ezek lényegében a francia modellt vették alapul, de az irodalom és művészetek mellett sok politikáról is szó esett. Az egyik legismertebb londoni szalont Elizabeth Montagu írózó vezette, de Mary Gladstone szalonja is legalább ennyire híres volt, főképp azért, mert a szokástól eltérően, a társasági összejöveteleket reggel tartotta. Ezt követően figyelmünk Közép-Európára terelődik, ahol Frank a 19. századi bécsi és budapesti szalonélethez mutatja be. A szerző szerint a császárvárosban a Todesco-palota adott otthont a korszak legnépszerűbb osztrák szalonjának. A szalont Sophie Todesco irányította. A szerző külön kihangsúlyozza, hogy a bécsi szalonok jelentős részét zsidó családok női tagjai vezették – akik közül talán a legismertebb Berta Zuckerland-Szepe volt –, ami utal a szalonok integrációs szerepére.

A magyarországi és főképp budapesti szalonokról Frank Tibor a következőket állapította meg: „A szalonélet a régi Magyarország több gyökeréből táplálkozott. Háttérben egyfelől a 19. századi, főként a reformkori magyar asztaltársaságok (kaszinók) arisztokratánemesi-katonatiszti hagyománya, másfelől a házimuzsika rendje húzódott meg.” És itt valóban nagy hangsúlyt kap a zene. Frank többek között kiemeli Liszt Ferenc szerepét, valamint egy egész fejezetet szentel a zongora társadalmi-kulturális jelentőségének: „A zongora nemcsak a család szórakozásának és művelődésének központja volt,

de a ház ékessége is.” A századforduló környékén azonban a hangszer már inkább kritika tárgyát képezte. Sokan úgy vélték, hogy a kelleténél jóval nagyobb jelentőséget tulajdonítanak neki, más szóval túldimenzionálják szerepét. Ugyanakkor azt sem szabad elfelejteni, hangoztatja a szerző, hogy ekkortájt a professzionális zenélés a paloták, kastélyok, családi házak dísztermeiből a nagyobb közönséget befogadó városi intézményekbe (operaházak, hangversenytermek) került.

A *Bécs–London* részben némiképp elkalandozunk a szalonvilág bensőséges világától és betekintést kapunk az Osztrák–Magyar Monarchia londoni nagykövetségének mindennapjaiba, a falakon belül zajló társasági élet mozzanatairól, a követek és attasék kiterjedt kapcsolatrendszerének hálójába. Itt főleg Apponyi Rudolf londoni nagykövet személyét érdemes kiemelni, aki nemcsak a diplomáciai érintkezést emelte magasabb szintre, hanem kiváló társalgó volt, kivel a korszak nagy angol politikusai is szívesen beszélgettek.

Mindent egybevetve kijelenthető: Frank Tibor igencsak jól döntött, hogy a kényszerkarantén ideje alatt elmerült „egy elmúlt, valaha szépnek tűnő és másként izgalmas világban” – ugyanis ennek végeredménye lett ez a nagyszerű kötet, mely igazi csemegét kínál mindazok számára, akik a 18–19. századi elit magasztos és bensőséges társasági életét kívánják megismerni.

Fazakas László